

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ՅԱՆՈՐԵԱՆՑ ՎԱՆՔ, ԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

(ԺԳ. — ԺԸ. Գար)

ՄՇԱԿՈՒԹՈՅԻՆ. — Ս. Յակոբեանց Վանքին Միաբանությունը, հակառակ Սորբատոնդիաց ծառայության հետ պահպանման ծանր պարտականություններ բռնադատության ընթացքում, անտես չէ ըրած մշակութային մարզը, ուր եւս արձանագրած է մեծ արդիւնքներ: Ս. Յակոբեանց Վանքին հովանիին ներքին զբոսայիցի եւ մանրակարգությունների աշխատանքներ կատարում են շարունակ. թէ՛ Միաբանությունն անդամներուն եւ թէ՛ ուխտաւոր կամ հեր զբոսներու եւ ծաղկողներու ձեռքով: Հետեւեալ էջերուն մէջ կը ներկայացնենք ԺԳ. — ԺԸ. դարերու հինգհարիւրամեայ շրջանի գործիչներն ու գործերը միայն, եւ այն ոչ ամբողջական ձեւով, որ սակայն գաղափար մը կու տայ այս Աթոռի Միաբաններուն բերած մեծ նպաստին Հայ մշակութի կալուածէն ներս:

Ա. — Յովան Գրիշ և Կազմող, 1215ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, օրինակած է մէկ ձառքներ, Յոնաւոր Յովհաննէսի փափաքով, իրեն յիշատակ Ս Աստուածածնի Տաճարին, զոր կանգնած է Դէորդ քնտրեալ քահանան, Բեթղէմի ճանապարհին վրայ. — Յիշտ. 26ա. թ. 346: 26ա. Վենետիկի, թ. 204:

Բ. — Ասեփանոս Երկայն, Գրիշ, 1295-1327:

1. — 1314ին, Կիրակոս քահանայի խնդրանքով, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ աւարտած է ընդօրինակումը մէկ Մանրուսումի. — Հմմտ. Սիոն, 1967, էջ 247:

2. — 1316ին, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ ձառք: Մտացող՝ Դաւիթ Եպս. Երուսաղէմի. — 26ա. Ս. Թ. 271:

3. — 1321ին, Ջ1 Մայիս-Օգոստոս 21, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, գաղափարած է Աւետարան մը, Ասեփանոս Գոյներբիցանցի ընտիր օրինակէն, Վարդիշխան քահանայի խնդրանքով: Կազմող՝ Մատթէոս քահանայ. — Թորոս Աղաբ, Բ., էջ 344-6:

Գ. — Ներսէս Արեղայ Կապցի, Գրիշ, 1321-41, որդի Աւարդահի եւ Շնոնքորի, օրինակած է.

1. — Աւետարան, 1321ին, 2որակի ընտիր օրինակէ, ի վայելումն իրեն եւ ի յիշատակ ծնողացն. — 26ա. Վաշիկապետի Կանգրեսի Գրադարանի, թիւ 4. — Հմմտ. Բանբեր Մատ. ի, թիւ 12, էջ 227-228:

2. — Եսայի Մարգարէ եւ Թուղբ Աւետեւոյ, 1321ին. — Հայց. Եկղ., 1951, էջ 244: 26ա. Գ. Քիրտեանի:

3. — 1331ին, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ ձառքներ: Ծաղկող՝ Յովհաննէս Արղ. Դուհնցի: Կազմող՝ Մատթէոս Կուսակոսն արեղայ. — 26ա. Ս. Թ. 282:

4. — 1334ին, Ս. Ստեփանոսի Վանքին մէջ օրինակած է մէկ ձառք, փոքրադիր. — 26ա. Ս. Թ. 163:

5. — 1335ին, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ, օրինակած է ձառքներ = Տօնակսնի 2ադ մը: Կազմող՝ Մատթէոս Կուսակոսն քահանայ. — Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թ. 338: 26ա. Վենետիկի, թ. 222:

6. — 1341ին օրինակած է մէկ Աստուածուհի. — 26ա. Վենետիկի, թ. 17:

Դ. — Թորոս Վարդապետ, Գրիշ, 1322ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է Գիրք Վայից՝ Դրիգորի Մարաշեցոյ, Արեւելցի Յակոբոս Երէցի փափաքով: Կազմող՝ Մատթէոս. — 26ա. Երեւանի, թ. 106:

Ե. — Յովնանէս Դուհնցի, Ծաղկող, 1331ին ծաղկած է Ներսէս Կրակցիի օրինակած ձառքները. — 26ա. Ս. Թ. 282:

Զ. — Կարապետ Արղ. Տիրիկեցի, Գրիշ, 1331ին, 17 Օգոստոս-Դեկտեմբեր 20, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ (Աստուածաշուիչ Մասնակի) Նոր Կտակարան. — 26ա. Երեւանի, թ. 149:

Ը. — Կարապետ Քնն. Կոնաւոր, Գրիշ, որդի Գարնտատի, 1332-1341, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է,

1. — Մեկնութիւն Կորնողիկեայց, Սարգիս Վարդապետի, 1332ին. Ծաղկող՝ Ներսէս, Կազմող՝ Մատթէոս Կրոնաւոր. + Ա. Մաս, 26ա. Ս. Թ. 319: Բ. Մաս, 26ա. Ս. Թ. 299:

2. — ձառք, 1341ին: 26ա. Ս. Գ. թ. 1255:

Ը. — Յովհաննէս Շապարեանց, Գրիշ, 1336ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է մէկ Հաւանց Վարժ. — Յիշտ. ԺԴ. Դարի, Թ. 359:

Թ. — Յովհաննէս Գրիշ եւ Կողմող, 1339ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ գրած եւ կազմած է մէկ Աւետարան. — Յիշտ. ԺԴ. Դարի, Թ. 397:

Ժ. — Մանուէլ Բաժնաւոր, Գրիշ, 1352ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է մէկ Բարեպաշտ Բարթողիմէոսի, Անդրէասի որդի Միսիմար արքայի համար. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 2233:

ԺԱ. — Յովհաննէս Աբեղայ, Գրիշ, 1354ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է մէկ Գանձարան — Զեռ. Հայէպի, Թ. 119:

ԺԲ. — Սեփանոս Երեց, Գրիշ, որդի Մեհենանի, 1355 եւ 1363 տարիներուն, Ս. Փրկչի վանքին մէջ օրինակած է ձառնօր մը. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1110:

ԺԳ. — Կարապետ Գրիշ, 1357ին, Ս. Հրեշտակապետաց վանքին մէջ օրինակած է Աւետարան մը. — Յիշտ. ԺԴ. Դարի, էջ 515:

ԺԴ. — Մարտիրոս Գրիշ, 1356ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է Հիմ Կապարան (մասնակի), Մատթէոս քահանայի համար. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1153:

ԺԵ. — Աւագ Երեց, Գրիշ, 1356ին, Ս. Հրեշտակապետաց վանքին մէջ գաղափարած է մէկ Աւետարան, Ստեփանոս Գոյնեբերեցանցի օրինակէն, Գրիգոր եւ Միսիմար կրօնաւորներու փափաքով. — Զեռ. Հայէպի, Թ. 54:

ԺԶ. — Սեփանոս կրօնաւոր, Գրիշ:

1. — 1360ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է, Աստուածատուր կրօնաւորի հետ, Ժողովածոյ մը, կրօնական բովանդակութեամբ, Սարգիս Միակեցի համար. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1616:

2. — 1360ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է Աւետարան մը, Թաղաւոր շահ Ղարի համար. — Թորոս Աղաբար, Բ., էջ 437:

3. — 1360ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է մէկ Մատթ (Եպիսկոպոսական), Սարգիս Եպիսկոպոսի համար. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 2156:

ԺԷ. — Աստուածատուր կրօնաւոր, Գրիշ, 1360ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է, Ստեփանոս կրօնաւորի հետ, Ժողովածոյ մը, կրօնական բովանդակութեամբ (Նարեկէն մասեր, Եւայն). Սարգիս Միակեցի համար. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1616:

ԺԸ. — Կիրակոս Գրիշ, 1363ին, Ս. Փրկչի վանքին մէջ օրինակած է Աստուածատուր (մասնակի). — Զեռ. Երեւանի, Թ. 5606:

ԺԹ. — Վարդան Աբղ. Բաբերդի, Ղրիմեցի, Գրիշ եւ Մաղկոյ, 1366-1372, որդի Կիրակոսի:

1. — 1366ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է Նարեկ մը: Ստացող Թորոս կրօնաւոր. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 7091:

2. — 1367-1369ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած է մէկ ձառնօր. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 122:

Ահաւաստի հատուած մը գլխաւոր յիշատակարանէն: «Ի յայս շնորհալիս իմ Աւետարանն ի Գողգոթայ մնաց եւ չկարցի հանել, եւ բազում շնորհութեամբ վշտացաւ հոգի իմ, եւ հատաւ ակնկալութիւն տեսանել ի բաց զՅարութեանն դուռն եւ զԱւետարանն: Յայնժամ զմտաւ ածի թէ գողցան եւ ես անյիշատակ մնացի: Թող Տարեգիրք, Ճաշոց գրեմ, թէ ապրիմ եւ տայ Գրիստոս զխաղաղութիւն, եւ տեսնուի տայ ինձ զԱւետարանն զայս ինձ ի մարմնաւոր պէտս ի կրօն խարճեմ: Ողորմածն Աստուած, որ զամէն բարի խնդիր կու կատարէ, տեսնուի երես մեզ յետ Գողգոթայ հանց ուրախութիւն, զոր այլ լէաք տեսել, եւ զԱւետարանս գտաւ, զխալն եւ զկոնակն եւ զկոստեղն քակել էին, եւ ուրախացաւ ի փառք Գրիստոսի: Եւ վասն առջի ուխտին որ գրեցի զսա Ար. Գողգոթայիս, ոչ կարացի ուխտագանց յինել, այլ ետու զսա Գրիստոսի, ըստ այնմ ըզքոյս ի քոյոց քեզ ընծայեմք, յամենայնի կարող Տէրոյ:

3. — 1372ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ օրինակած եւ ծաղկած է Աւետարան մը. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 5557:

Ժ. — Գրիգոր Ակնեցի, Գրիշ, 1367ին, Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ գաղափարած է մէկ Աւետարան, անթերի օրինակէ, Ան-

դրէաւ փակակալի փափաքով. — Զեռ. Երեւանի, Թ. Է308:

ԻԼ. — Գեորգ Գրիշ, որդի Առաքել քահանայի, 13է2ին օրինակած է մասամբ՝ Աւետարան մը: Ծաղկող՝ Նոայի. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 7601:

ԻԲ. — Սեփական Սեբաստացի, Գրիշ, 1390ին, Ս. Յովհաննու Անապատին մէջ օրինակած է մէկ Մատթոյ թաղման, Ս. Յակոբայ փակակալ Յովհաննէս կրօնաւորի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Ե. Թ. 661:

ԻԴ. — Կարապետ Նկարիչ, Գրիշ, 1397ին օրինակած է Ժողովածու մը. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 9309:

ԻԵ. — Սահակ Աբղ. Գրիշ, որդի Կարապետի, 1398ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Զառէմբի. — Զեռ. Ս. Ե. Թ. 73:

ԻՐ յիշատակարանին մէջ կր թուէ այդ թուականին Ս. Փրկչի Վանքին մէջ գտնուող համալրէն մինչդէռ եղբայրները, որոնք են, Մատթէոս արեւելայ, Ստեփանոս ճգնաւոր, Յովհաննէս Զրքին, Յովհաննէս փակակալ, Մեքիմեդէ կրօնաւոր, Դաւիթ Սիւրբանկեաց, Աստուածատուր դռնապան, Յովհաննէս ակնճառ, Յովհաննէս Բրթգործ, Լիւիս Սիւրբանկեաց, Յովհաննէս Շամախցի եւ Յակոբ զպիր.

ԻԵ. — Սարգիս Եղա. Երուսաղէմի, 1399ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Մեքիմեդէ կարօղիկեայց, Սարգիս վարդապետի: Ծաղկող՝ Տաւնական կրօնաւոր. — Զեռ. Ս. Ե. Թ. 7:

ԻԶ. — Կարապետ Աբղ. Վարցասեցի, Գրիշ, որդի Ստեփանոս քահանայի, 1407ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է մէկ Հարցմանց Գիրք, Գր. Տաթևացի. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 916:

ԻԷ. — Ալեքիսանդր Աբղայ, Գրիշ, 1409ին, Երուսաղէմի մէջ օրինակած է մէկ Տօնացոյց. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 101:

ԻԸ. — Յովհաննէս Սանահեցի, Գրիշ եւ Ծաղկող, 1411ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է Սարգիս Աբղայի խնդրանքով, մէկ Մանրութուն. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 132:

ԻԹ. — Գրիշ Վրդ. Խրաքի, Մեքիմեդ, 1415ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է

մէկ Տօնացոյց եւ Նուիրած է իր սիրելի բարեկամին՝ Մկրտիչ վարդապետին. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 8775:

Լ. — Յովհաննէս Բաղանայ, Գրիշ, 1416ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է մէկ Աւետարան. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 207:

ԼԱ. — Մանուէլ Աբղայ, Գրիշ, 1417-1419, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, Յովհաննէս Աբղայի հետ, օրինակած է մէկ հոյակապ Զառէմբի, Երուսաղէմի Պօղոս Պատրիարքին հրամանով. — Զեռ. Ս. Ե. Թ. 1: Յիշատակարանին մէջ կր կարդանք. «Այլ եւ յայսմ ամի Կաթողիկոսն, որ էր նստած յաթոռն, Գրիգոր անուն, մակառն էր խանձողատ, վասն ապրիլատ ինչ գործոյ ընդհեյալ եղեւ յաթոռոյ, եւ եկեալ տարան գտէր Պօղոս նստուցին յաթոռ կաթողիկոսութեան. եւ ինչ յիշում տեղւոյ զիր խոստովանահայրն զՄատթէոս արեւելայն վերակացու գրոցս. եւ շատ աշխատեցաւ արդեամբք եւ գործովք, միշտ ապաստարէր մնալ:

ԼԲ. — Յովհաննէս Աբղայ, Գրիշ, 1417-1424:

1. — 1417-1419ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, Մանուէլ Աբղայի հետ, օրինակած է մէկ հոյակապ Զառէմբի, Երուսաղէմի Պօղոս Պատրիարքին հրամանով. — Զեռ. Ս. Ե. Թ. 1:

2. — 1419ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Յիսուս Ողորդ, Յակոբ արեւելայի խնդրանքով. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 1551:

3. — 1424ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Մեքիմեդ. Կաթողիկեայց՝ Սարգիս վարդապետի: Ծաղկող՝ Սիմէոն Աբղ. Մեքիմեդ. — Զեռ. Երուսաղէմի, Թ. 67:

ԼԴ. — Մանուէլ Աբղայ, Գրիշ, 1422ին, Ապրիլ 27-Նոյեմբեր 7, օրինակած է մէկ Զառէմբի: Մտաւոր՝ Կարապետ Կնդագրակցի եւ Յովհաննէս Մղաշուրցի արեւելայք. — Զեռ. Անկիւրիոյ, Թ. 161:

ԼԵ. — Մկրտիչ Աբղ. Խրաքի, Գրիշ, 1424ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Գարգիլի Գր. Տաթևացոյ. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 2167:

ԼՅ. — Թորոս Աբեղայ, Գրիչ, 1426-1465, որդի Աթապէկի:

1. — 1426ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Յայսմաւուրբ. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 7362:

2. — 1427ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Մեկն. Մաթեոսի, Գր. Տաթեւացւոյ, Մելքիսէդ վարդապետի համար. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 5133:

3. — 1433ին մասնակցած է Տիրատուր Աբեղայի գաղափարած ձաւոցի ընդօրինակութեան, գրելով «ի Յարութեանէն մինչ ի Վարդապետն». — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Գ. մասն, Թ. 507.

4. — 1465ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է Աւետարան մը. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Բ. մասն, Թ. 298:

ԼԶ. — Վարգան Աբեղայ, Գրիչ, 1426-1427:

1. — 1426ին գրած է գլխագիրները՝ նոյն թուականին Դրիմեցի Դազար գրչի օրինակած Սաղմոսաւանին. — Զեռ. Ս. Թ. 1988:

2. — 1427ին, ըստ երեւոյթին Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ, օրինակած է, Գրիչ Տիրատուր Աբեղայի հետ, մէկ Մեկն. Կարողիկեայ՝ Սարգիս վարդապետի. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 336:

ԼԷ. — Տիրաւուր Աբեղայ, Գրիչ, 1427-1433:

1. — 1427ին, ըստ երեւոյթին Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ, օրինակած է, Գրիչ Վարդան Աբեղայի հետ, մէկ Մեկն. Կարողիկեայ, Սարգիս վարդապետի. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 396:

2. — 1432ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Գանձաւան, Յովհ. Աբեղայի համար. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 8242:

3. — 1433ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ օրինակած է ձաւոց մը. — Զեռ. Ս. Թ. 3232: Սիշտ. ԺԵ. Դարի, Գ. մասն, Թ. 507:

ԼԸ. — Դաւաւր Դրիմեցի, Գրիչ, 1426ին,

Ս. Փրկչի Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Սողմոսաւան, Մելքիսէթ եպիսկոպոսի հրաւանդ. — Զեռ. Ս. Թ. 1988:

ԼԹ. — Յակոբ Աբղ. Բերկեցի, Գրիչ, 1432ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է մէկ Մեկն. Սաղմոսաց՝ Գրիգոր Տաթեւացիի, Մարտիրոս վարդապետի պատուէրով: Մաղկող՝ Մելքիսէթ Աբեղայ. — Զեռ. Երեւանի, Թ. 1126:

Խ. — Երեմիա Աբղ. Երզնկացի, Գրիչ, 1439ին մասնակցած է Արծկեցի Գրիգոր Գրչի գաղափարած Յայսմաւուրբի ընդօրինակութեան. — Զեռ. Ս. Թ. 75:

ԽԱ. — Սարգիս Աբղ. Մելիքեց, Արծկեցի, Գրիչ, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ, 1439ին, օրինակած է,

1. — Յայսմաւուրբ (17 տետրակ), Երուսաղէմի Մարտիրոս Եպիսկոպոսին պատուէրով. — Զեռ. Ս. Թ. 75:

2. — Աւետարան մը, Թուրվանտայ ապաշխարողի համար: Մաղկող եւ կազմող, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ, Գր. Էլմէլիքեց, Արծկեցի. — Զեռ. Անկիւրիոյ, Թ. 312:

3. — ձաւոց մը. — Զեռ. Ղալաթիոյ, Թիւ 36:

ԽԲ. — Դրիգոր Էլմէլիքեց, Արծկեցի, Գրիչ եւ Մաղկող, 1439-1441, որդի Էլմէլիքի եւ Գոհարի:

1. — 1439ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է մէկ Յայսմաւուրբ, մասնակցութեամբ Երեմիա եւ Սարգիս գրիչներու. — Պատուիրատու՝ Մարտիրոս Արք. Երուսաղէմի. — Զեռ. Ս. Թ. 75:

2. — 1441ին, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է, Գր. կրօնաւորի փափաքով, մէկ Յայսմաւուրբ. — Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. մասն, Թ. 597:

3. — 1441ին, Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին մէջ օրինակած է ծաղկած է Աւետարան մը: Ստացող՝ Ներսէս կուսակրօն քահանայ. — Զեռ. Անթիլիասի, Թ. 64: